

(Tartu Ülikooli Kohtuliku arstiteaduse instituudist. Juhataja: Prof dr. S. Talvik.)

Arstiteaduse-ajalugu Tartu Ülikoolis õppe- ja uurimisainena.

Dr. Herbert Normann.

Meditsiini-ajalugu pole midagi muud kui murdosa kultuurajaloost. Kobert.

Arstiteaduse-ajalugu on käsitletud Tartu Ülikoolis juba ammust ajast. Eriprofessori või määrulist dotsentuuri arstiteaduse-ajaloo jaoks pole Tartus küll kunagi olnud ja kõne all olev aine on juba ülikooli asutamisest peale ühenduses seisnud arstimitoime-teaduse õppetooliga, mis ametlikult kandis „farmakologia, dieteetika, arstiteaduse-ajaloo ja arstiteaduslise kirjanduse õppetooli“ nime.

Esimeseks professoriks tähendatud õppetoolil oli dr. Martin Ernst Styx, Riias, kes aga oma pika õppetegevuse vältusel Tartus 1802.—1826. a. ainult ühe poolaasta (II poolaasta 1820) jooksul, on käsitlenud meditsiini-ajalugu. Arstiteadusline kirjandus on nähtavasti enam huvitanud Styx'i, sest 1804. a. I poolaasta ja 1807. a. II poolaasta loengute kavad näitavad, et ta oma peaainete — farmakologia ja dieteetika — kõrval veel on lugenud. „Medicinische Literär-geschichte nach Blumenbachii Introductio in Historiam Medicinae literariam“ 4 korda nädalas. Missugune oli nimetatud aine ulatus ja mida seal õieti kuulajatele pakuti, pole kahjuks lähemalt teada.

Peale selle kandis Styx ette I poolaastal 1808 „Die Literatur der Arzneimittellehre“ ja esimesel poolaastal 1826 erikursuse „Die Geschichte und Literatur der Arzneimittellehre der neuesten Zeit“, 2 tundi nädalas.

Palju enam, kui prof. Styx, tegi meditsiini-ajalooga tegemist, nagu seda näitavad meie ajani alalhoidunud vanad ülikooli loengute kavad, Styx'i kaasaegne — anatoomia erakorraline professor ja *theatrum anatomicum*'i pro-sektor, hiljem korraline anatoomia professor dr. Ludvig Emil Cichorius (1804—1827). 1805. a. I poolaastal kuulutas Cichorius välja oma loengud anatoomia ajaloos „von der ersten Bearbeitung derselben an, bis zum Anfange des gegenwärtigen Jahrhunderts“ s. o. kuni XIX aastasaja aluni, mida luges ühe poolaasta. 1808. a. poolaastal hakkas Cichorius üldist meditsiini-ajalugu lugema, 6 korda nädalas, mida jätkas ka kahel järgneval aastal (1809. II ja 1810. I).

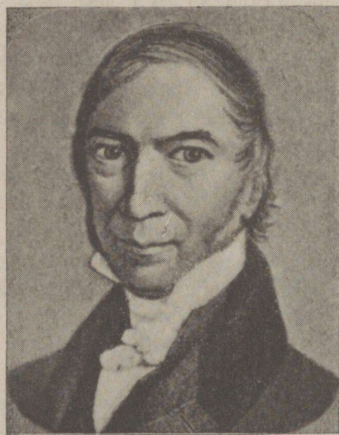
Loetava aine tollaegset ulatust on näha 1812. a. I poolaasta loengute kavast, kus müuseas tähendatud, et Cichorius loeb meditsiini-ajalugu „von ihrem Ursprung bis zum Verfall der Wissenschaften im 5-ten Jahrhundert nach Christo“.

Järgnevatest õppejõududest on suure hoole ja usinusega ligi 30 aasta jooksul käsitlenud arstiteaduse-ajalugu eradotsent dr. Hermann Johann Köhler. Selle huvitava isiku kohta, kel erilisel meditsiini-ajaloos olid laialised teadmised, mõned lühikesed märkused.

Köhler sündis Riias 1792, käis sealses gümnaasiumis 1806—11, mille järel astus Tartu Ülikooli arstiteadust õppima. Arstiteaduse-doktoriatme omandas Tartus väitekirjaga „De feminarum natura, ut frequente quorundam morborum“ käis peale selle veel välismaal ja valiti 1820 eradotsendiks, millisesse ametisse jäi kuni 1850. Suri 12. XI. 1850.

Ta oli väga hoolas õppejõud ja luges peale arstiteaduse-ajaloo veel ter-
vishoidu, kohtulikku arstiteadust, võrdlevat anatoomiat, botaanikat ja dieteetikat.

Meditstiini-ajaloo kõrval, mida Köhler harilikult iga aasta teisel pool-
aastal käsitles, on ta veel lugenud: „Der Ursprung und die Geschichte einiger
wichtigen Krankheitsformen“; „Geschichte der medicinischen Literatur“
„Uebersicht der Literärgeschichte der Medicin“; „Einige historisch wichtige
Epidemien, nach Schnurer's Chronik der Seuchen“; „Geschichte der Krank-
heiten“; „Geschichte der Volkskrankheiten nach Häser's histologisch-patho-
logischen Untersuchungen“; „Medicinische Literärgeschichte nach Choulant
(Geschichte und Literatur der Medicin) mit Vorzeigung der Werke aus seiner
Bibliothek“; „Ueber geographische Nosologie, mit besonderer Berücksichtigung
von Quitzmann“; „Geschichte der Medicin in ihrem gegenwärtigen Zustande“;

Eradots. dr. med. Hermann
Johann Köhler.

Prof. dr. Rudolf Buchheim
nooremas eas.

„Geschichte der Seuchen“ nach Pruys van der Hoeven „De historia mor-
borum“. Peale selle on ta seletanud pika rea aastate jooksul Hippocrates'e
aforisme ladina keeles, 1822. a. I poolaastal „Galen's medicinische Kunst“, siis
Celsus'e teost „De medicina“, 1825. a. I poolaastal eriti Celsus'e 7. ja 8.
raamatut, aastal 1843, nagu loengute kavast näha sama teost „in Verbindung
mit einem Disputatorium“.

1827. a. II poolaasta jooksul on Tartus arstiteaduse-ajalugu õpetanud
ka sisekliiniku juhataja prof. Gottlieb Sahmen nime all „Die Gesichte
der medicinischen Wissenschaften (nach Leopold's allgemeiner Geschichte der
Heilkunde. Erlangen. 1825.)“ 2 korda nädalas.

Kampmanni järele olla ka dr. med. F. R. Fählmann põhjalikult uurinud
meditsiini-ajalugu, kuigi ta pole oma õppetegevuse ajal Tartu Ülikoolis pidanud

ühtegi loengut sel alal. Vahest ehk rahvameditsiinilisi arvamisi käsitles F. lektorina oma eesti keele loenguil. Suure huviga on töötanud meditsiini-ajaloo alal Tartu farmakoloogia-instituudi asutaja ja moodsa eksperimentaalse farmakoloogia isa — prof. Rudolf Buchheim (1846—1867). Oma esimesed meditsiini-ajaloolised loengud kuulutas ta välja 1851. a. I poolaastal ja on sellest ajast peale kuni oma tegevuse lõpuni Tartus iga aasta lugenud ühel poolaastal meditsiini-ajalugu, teisel — „Geschichte der neuesten medicinischen Systeme nach Häser's Lehrbuch der Geschichte der Medicin“. 1851. a. II poolal luges ta sama ainet, ainult John Brown'i ajast peale. Meditsiini-ajaloolisi töid pole Buchheim oma Tartus viibimise ajal nähtavasti mitte avaldanud.

Buchheim'i järeltulija farmakoloogia, dieteetika ja arstiteaduse-ajaloo õppetoolil — prof. Johann Schmiedeberg (1869—1872) ei tundnud huvi meditsiini-ajaloo vastu, küll aga tema järeltulija prof. Rudolf Böhm (1872—1881), kes luges arstiteaduse-ajalugu kuigi vaid kaks poolaastat (1873. a. ja 1880. a. II. semestril).

Siinkohal tuleks veel nimetada Tartu Ülikooli anatoomia professori Christján Hermann Ludwig Stieda't (1863—1885), kes oma õppetegevuse ajal Tartus küll pole pidanud loenguid meditsiini-ajaloo alal, kuid kelle sulest on ilmunud mitmed huvitavad ajaloolised tööd. Neist oleks tähtsamad: „Biographisches Lexicon der hervorragenden Aerzte aller Zeiten und Völker“ (Leipzig, 1884), mis sisaldab 258 elulugu, siis „Samuel Fuchs, der Verfasser der Metoposkopie und Ophtalmoskopie“ (1899), „Historische Bemerkungen über den Processus marginalis des Jochbeins“ ja „Geschichte der Entwicklung der Lehre von den Nervenzellen und Nervenfasern während des 19. Jahrhunderts“ (1899.)¹.

Palju tõsisemalt, kui endised arstimitoime-teaduse õppejõud, võttis oma ülesannet meditsiini-ajaloo suhtes tuntud farmakoloog prof. Eduard Rudolf Kobert (1886—1897). Tema eelkäia Hans Horst Meyer (1882—1884) ei pidanud üldse meditsiini-ajaloolisi loenguid.

Kobert on lugenud enam valituid peatükke arstiteaduse-ajaloost, käsitledes mitmeid ajaloolisi perioode. Ta on ettekannud: „Geschichte der Medicin von der Römerzeit an“ (1888. I), „Geschichte der Medicin vom Untergang des Römischen Reichs ab“ (1889. II), „G. der Medicin bei den Völkern [des Alterthums“ (1892. I), „Ausgewählte Capitel aus der Geschichte der Medicin“,

Prof. dr. Eduard Rudolf Kobert.

1) Samal kohal võiks nimetada veel Tartu Ülikooli esimest patoloog-anatoomi prof. Arthur Boettcher'i (1861—1883), kelle sulest ilmunud: „Zur Geschichte des Aussatzes und der Spitäler“ (Virch. Arch. Bd. XX. 1861) ja „Die medicinische Fakultät der Universität Dorpat in den Jahren 1802—1870“. (Dorp. med. Zeitschr. Bd. I. 1871.) Meditsiini-ajaloolisi loenguid pole Boettcher pidanud.

1893. II), „Geschichte der Medicin von der Zeit Galen's an“ (1896. I), „G. der Medicin des Mittelalters“ (1897). K o b e r t'i sulest on ilmunud ka terve rida meditsiini-ajaloolisi töid. Esimesel kohal oleks siin nimetada tema esiloengut Tartu Ülikoolis: „Ueber den Zustand der Arzneikunde vor 18. Jahrhunderten“ (1886), siis „Historische Studien aus dem pharmakologischen Institute zu Dorpat“ (1889—1896) 5 köites¹⁾, „Ueber die Pest des Thucydides“ (1899), „Stolpertus. Eine Jahrhundertsbetrachtung“ (1900) ja lõpuks „Welche [dem Menschen gefährliche Spinnen kannten die Alten?“ (1901). Ühtlasi on Kobert avaldanud kirjanduslis-ajaloolisi ülevaateid indikaanist, karboolhappest, pto-
maiinidest, rasketest metallidest.

Kobert'i järel tuli seisak meditsiini-ajaloo käsitlemises Tartu Ülikoolis. Jõudis kätte venestumisaeg. Farmakoloogia, dieteetika ja arstiteaduse-ajaloo õppetoolil järgnesid õppejõud Stanislav Tširvinski ja David Lavo-rov, kes ei tundnud huvi meditsiini-ajaloo vastu. Sellega oli arstiteaduse-ajalugu Tartu Ülikoolis unustatud. Prof. Kobert'i sõnad moodsast arstiteadusest olid omale tõenduse leidnud: „Ihre Augen sind unverwandt auf das rein Praktische und auf die Gegenwart gerichtet; das, was dahinten liegt, und das, was nicht direkt in der Praxis lucrativ verwendet werden kann, straft sie mit, wie sie meint, verdienter Verachtung...“ Kuid reaktsioon pidi tulema ja tuligi.

Eesti ülikooli avamisega ärkas jälle huvi arstiteaduse-ajaloo vastu, mida hakkas arendama hoole ja püsivusega prof. S. Talvik. Veel eradotsendina luges ta 1919—1920. a. „valituid peatükke arstiteaduse-ajaloost“ ja on jätkanud oma loenguid ka käesoleval aastal. Ta on avaldanud ka mõningaid kirjatöid sellel alal, nii prof. v. Samson-Himmelstierni üle („Eesti Arst“ 1921) ja t. Ka on prof. Talvik'ul korda läinud nende ridade kirjutaja kaasabil kohtuliku arstiteaduse instituudis alust panna meditsiini-ajaloolisele kabinetile rohkete pildistuste, dokumentide, kirjade ja muude kollektsioonide näol, eriti Tartu Ülikooli arstiteaduskonna ajaloost, mis avati 3. III. 1925.

1) Need 5 köidet sisaldavad rea huvitavaid töid nii Kobert'i enese, kui ka ta õpilaste sulest. Tähendatud olgu:

Köide I. R. Kobert: Zur Geschichte des Mutterkornes. A. Grünfeld: Kurzer Auszug aus den die Mutterkornfrage betreffenden Arbeiten der russischen Literatur. R. v. Grot: Ueber die in der hippokratischen Schriftensammlung enthaltenen pharmakologischen Kenntnisse. W. Demitsch: Russische Volksheilmittel aus dem Pflanzenreiche.

Köide II. W. Ramm: Ueber Bittermittel. A. Mankovsky: Ueber Bryonia alba.

Köide III. A. Grünfeld: Verzeichnis der von der medizinischen Fakultät zu Dorpat seit ihrer Gründung veröffentlichten Schriften. Abdul-Chalig Achundow: Die pharmakologischen Grundsätze (Liber fundamentorum pharmacologiae) des Abu Mansur Muwaffak bin Ali Harawi zum ersten Male nach dem Urtext übersetzt und mit Erklärungen versehen.

Köide IV. A. v. Henrici: Weitere Studien über Volksheilmittel verschiedener in Russland lebender Völkerschaften. J. Alksnis: Materialien zur lettischen Volksmedizin.

Köide V. F. Rinne: Das Receptbuch des Scribonius Largus. Kobert: Über den Kwass. Kobert: Zur Geschichte des Bieres. L. Kazenelson: Die normale und pathologische de Anatomies Talmud.

Kokkuvõttes võib tähendada, et meditsiini-ajalugu Tartu Ülikooli asutamisest kuni käesoleva ajani arstiteadusliste peaainete kõrval ikka tagaplaanil on seisnud, olgugi, et ta iga arsti meditsiinilise arenemiskäigus etendab tähtsat

Meditsiini-ajalooline kabinèt Tartu Ülik. kohtuliku arstiteaduse instituudi juures.

osa, mis ära tuntud juba varem Lääne-Euroopa vanades kultuurmaades (meie rajariikest ka Poolamaal*), kus pea kõikide ülikoolide juures olemas ka iseseisvad meditsiini-ajaloolised instituudid, määraliste profesuuride või vähemalt dotsentuuridega.

*) Poolas on „arstiteaduse ajalugu ja -filosoofia“ sunduslik õpe- ja eksamiaine nii arstiteaduskonda lõpetajaile kui ka arstiteaduse doktori-astet omandajaile.